

บารมีพระแม่ป๊อง ปกพื้นธรณิน

จากประวัติศาสตร์ผลงานจินตนาการ

สุนวนิยายอันทรงคุณค่า

กันยรัตน์ สมิตะพินทุ*

นวนิยายอิงประวัติศาสตร์จัดเป็นนวนิยายเฉพาะแนวประเภทหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายจะแสดงภาพในอดีตในยุคสมัยใดยุคสมัยหนึ่งในช่วงเวลาที่มีตัวละครมีชีวิตอยู่ อาจเป็นตัวละครที่สมมุติขึ้นมาจากจินตนาการหรืออ้างอิงจากบุคคลที่เคยมีชีวิตอยู่ในประวัติศาสตร์ก็ได้วรรณกรรมเรื่อง บารมีพระแม่ป๊อง ปกพื้นธรณิน เป็น นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ที่ “แก้วเก้า” ร้อยเรียงรังสรรค์ขึ้นจากความรู้อย่างที่ได้ศึกษา ค้นคว้าข้อมูล และจินตนาการอย่างสมเหตุสมผลและสมจริง ร้อยเรียงขึ้นอย่างมีวรรณศิลป์เพื่อแสดงเหตุการณ์พระวีรกรรมของสมเด็จพระสุริโยทัยซึ่งทรงเสียสละพระชนม์ชีพเพื่อป้องกันพระสวามีให้ปลอดภัย และเพื่อการดำรงคงอยู่ของเอกราชแห่งแผ่นดินอยุธยา เป็นการสูญเสียเพื่อให้วีรบุรุษมหาราชคือสมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้ถือกำเนิดมาเพื่อทรงกอบกู้อิสรภาพของบ้านเมืองในกาลต่อมา นับเป็นพระวีรกรรมอันยิ่งใหญ่

ความพิเศษของนวนิยายเรื่องนี้

นวนิยายเรื่องนี้มีความพิเศษต่างจากนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่องอื่นๆ ที่ “แก้วเก้า” หรืออีกนามปากกาหนึ่งคือ “ว. วนิจฉัยกุล” ร้อยเรียงขึ้น ประการแรกคือสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้เขียนนวนิยายเรื่องวีรกรรม

*อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ของสมเด็จพระสุริโยทัยที่ทรงเป็นนางกษัตริย์พระองค์เดียวในประวัติศาสตร์ที่
สิ้นพระชนม์ในสมรภูมิ ทั้งนี้เพื่อให้คนไทย โดยเฉพาะเยาวชนได้จดจำกันต่อไป
มิให้เลือนหายไปตามกาลเวลา

แก้วเก้าค้นคว้าข้อมูลและคิดหาโครงเรื่องอยู่ ๒ ปี ร้อยเรียงเรื่องอยู่ ๖ เดือน
ก็สำเร็จบริบูรณ์ นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายในปี พ.ศ.๒๕๔๐ และปลายปี พ.ศ.๒๕๔๔ มี
ภาพยนตร์เรื่อง 'สุริโยไท' ของหม่อมเจ้าชาตรีเฉลิม ยุคล ออกฉายทั่วประเทศได้รับการ
กล่าวขวัญโดยทั่วไป ผู้คนจึงสนใจประวัติศาสตร์ไทยช่วงเวลานั้นกันมากขึ้น แก้วเก้า
พิจารณาเห็นว่านวนิยายเรื่อง *บารมีพระแม่บ้อง ปกพื้นธรณิน* ก็เป็นเรื่องที่สดุดีพระวีรกรรม
ของพระนางอีกแนวหนึ่งที่น่าจะเผยแพร่ให้กว้างขวางขึ้น จึงได้เข้าเฝ้าฯ ขอพระราช-
ทานพระราชนุญาตนำมาลงพิมพ์เป็นตอนๆ ในนิตยสาร *สกุลไทย* และเมื่อพิมพ์
รวมเล่มเสร็จก็นำหนังสือขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายช่วงวันเฉลิมพระชนมพรรษา พ.ศ.๒๕๔๕
และถวายเป็นลิขสิทธิ์ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ตามที่กวีสมัยโบราณ
ทำงานถวายในฐานะข้าแผ่นดิน

ประการต่อมา นวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่องนี้ได้ตั้งคำถามที่จะต้องสืบค้นและ
ศึกษาข้อมูลมาก การค้นคว้าข้อมูลต่างๆ ในสมัยอยุธยาก็ทำได้ยากมาก แก้วเก้าจึง
ไม่เคยคิดที่จะเขียนเรื่องสมัยอยุธยา ส่วนมากนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของนักเขียน
ท่านนี้เป็นนวนิยายอิงสมัยรัตนโกสินทร์ เช่น *รัตนโกสินทร์ บูรพา สองฝั่งคลอง* เป็นต้น
เนื่องจากเหตุการณ์ในสมัยรัตนโกสินทร์ค้นข้อมูลได้ง่ายกว่าเพราะมีเอกสารมากมาย

อย่างไรก็ตาม แก้วเก้าได้ค้นคว้าข้อมูลและได้ตั้งคำถามที่น่าสนใจว่า หาก
ไม่มีเหตุการณ์วีรกรรมนั้น อยุธยาจะเกิดการเปลี่ยนแปลงขนาดไหน อาจจะเป็นการ
พลิกโฉมหน้าประวัติศาสตร์เลยก็ได้ จะเกิดอะไรขึ้นถ้าประวัติศาสตร์จะเปลี่ยน
แปลง สมเด็จพระสุริโยทัยไม่เสด็จออกศึกและไม่ได้สิ้นพระชนม์ในการศึกนั้นก็จะเป็นการ
ดีต่อบ้านเมือง หากหลีกเลี่ยงโคกนาฏกรรมนั้นได้อยุธยาก็คงไม่ต้องสูญเสียคนดีไป
ประวัติศาสตร์อาจเปลี่ยนไปมาก บางที่เราอาจจะดีใจที่ท่านรอดปลอดภัย หรือบางที
อยุธยาอาจจะไม่เสียแก่พม่าก็ได้ (แก้วเก้า, ๒๕๔๕, ถ้อยแถลงเบื้องหลังการแต่งนิยาย
บารมีฯ)

แต่เหตุการณ์ทุกอย่างเป็นเหตุเป็นผลเป็นเงาไขกัน หากหลีกเลี่ยงเหตุการณ์
หนึ่งก็จะเกิดความเสียหายที่ประมาณไม่ได้ ถ้าพระนางไม่ได้ทรงออกศึกในวันนั้นจะ
เกิดความสูญเสียมากมาย เมื่อทัพไทยปะทะกับทัพพม่าแตกรนถอยมา พระเจ้าแปร

ทัพหน้าของพม่าไล่ตามประชิดถึงทัพหลวงกระทำยุทธหัตถีจนข้างทรงของพระมหากษัตริย์พลีชีพแล้ว พระมหากษัตริย์องค์อื่นพระชนม์ได้ ไทยก็ต้องเสียกรุงตกเป็นเมืองขึ้นอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในวันนั้น เพราะในการสงครามกษัตริย์ฝ่ายใดสิ้นพระชนม์ในทีรบฝ่ายนั้นก็ถือว่าแพ้ ถ้าอยุธยาเสียพระมหากษัตริย์ก็จะเป็นการหักมุมเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์อย่างมากมาย เจ้านายทั้งหลายรวมทั้งพระมหารัชมหาราชและพระวิสุทธิกษัตริย์จะถูกกวาดต้อนไปพม่า “มหาราช” คงไม่ได้ถือกำเนิดเพื่อกอบกู้อิสรภาพ พม่าอาจจะส่งเจ้านายหรือขุนนางมาปกครองอยุธยาก็เป็นได้ แต่การที่พระมหากษัตริย์ยังคงพระชนม์ชีพอยู่หลังสงครามนี้เท่ากับว่ายังทรงคงอำนาจอยู่อีกนานจึงจะเปลี่ยนราชวงศ์อยู่ใต้การปกครองของพม่าเมื่ออยุธยาเสียกรุงครั้งที่ ๑ พระมหารัชมหาราชขึ้นครองราชย์ ต่อมาสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสด็จกลับจากหงสาวดีและได้กอบกู้อิสรภาพ กู้แผ่นดินอยุธยาเป็น “ไท” เจริญรุ่งเรืองอยู่เกือบ ๒๐๐ ปี

จากประวัติศาสตร์ที่ค้นคว่ำลำบาก สู่วรรณกรรมที่น่าเสนอยากยิ่งกว่า

พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์บันทึกไว้เพียงว่า ครั้น (สมเด็จพระนเรศวรมหาราช) เสด็จราชย์ได้ ๗ เดือน พระยาหงสาวดีเสวยกษัตริย์พลมายังพระนครศรีอยุธยาในเดือน ๕ นั้น เมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสด็จออกไปรบเค็กหงสา นั้น สมเด็จพระองค์สมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระราชบุตรเสด็จทรงช้างออกไปโดยเสด็จด้วย แลเมื่อได้รับเค็กหงสา นั้น ทัพหน้าแตกมาปะทะทัพหลวงเป็นโกลาหลใหญ่ แลสมเด็จพระองค์สมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระราชบุตรนั้น ได้รับด้วยข้าศึกถึงสิ้นพระชนม์กับคอช้างนั้น

(แก้วเก้า, ๒๕๔๕, ถ้อยแถลงเบื้องหลังการแต่งนิยายบาร์มีฯ)

ข้อความไม่กี่บรรทัดนี้ไม่มีการระบุพระนาม ไม่มีพระประวัติ ทำให้นักประวัติศาสตร์ยุคหลังต้องมาตีความกันเอง มีการเฉลิมพระนามเป็นสมเด็จพระสุริโยทัย แต่บางคนก็ไม่เชื่อว่ามิพระองค์จริงเพราะนักประวัติศาสตร์จะถือหลักฐานเป็นสำคัญ และบางคนก็คัดค้านว่าผู้หญิงอยุธยาถูกปิดกั้นด้วยกฎมณเฑียรบาลอย่างเข้มงวดที่จะออกศึก แม้แต่การที่ช้างศึกก็ไม่อาจเป็นไปได้

ในเรื่องบาร์มีพระแม่บ๊อง ปกพื้นธรณิน แก้วเก้าสร้างให้สมเด็จพระสุริโยทัยเป็นบุคคลจริงในประวัติศาสตร์ และกำหนดให้พระนางทรงเป็นเชื้อสายกษัตริย์ราชวงศ์

สุขุขัยมาก่อนที่จะได้เป็นเจ้านายฝ่ายในและเป็นพระมเหสีแห่งกรุงศรีอยุธยา จึงทรงชำนาญเรื่องทรงช้างและสามารถออกศึกได้เมื่อแผ่นดินมีภัยสงคราม โดยเฉพาะสงครามครั้งนี้ใหญ่หลวงนัก กษัตริย์พม่ากรีธาทัพมาเอง เป็นสงครามครั้งแรกของอยุธยาที่ กองทัพเข้าศึกยกมาประชิดกรุง

หัวใจของการเขียนนวนิยายอิงประวัติศาสตร์คือการค้นคว้าข้อมูลเพื่อสร้างความสมจริงของเรื่องให้สอดคล้องกับยุคสมัยในเรื่อง แต่ข้อมูลสมัยอยุธยาตอนต้นมีน้อยมาก เพราะหายากมากเนื่องจากเรื่องราวผ่านมากกว่า ๔๐๐ ปี ดังที่กล่าวมาแล้ว เรื่องข้อมูลนี้มีน้อยเกินไปก็เป็นปัญหาแต่มีมากเกินไปก็เป็นปัญหาเช่นกัน แต่ขณะที่ แก้วแก้วเป็นนักเขียนนวนิยายเหนือจริง แต่ก็ใช่นักวิชาการ นักแปล นักวิจารณ์ด้วย จึงได้ค้นคว้าข้อมูลทางประวัติศาสตร์เพื่อการเขียนนวนิยายเรื่องนี้อยู่ ๒ ปี อ่านข้อมูลอย่างอุทิศหาจะไม่ย่อท้อ อ่านปุ่มนักปัดนิ้ว รายการสินค้าต่างๆ จดหมายเหตุ พงศาวดารฉบับบริติชมิวเซียมที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ไทยยุคนั้น รวมถึงวรรณคดีและประวัติศาสตร์ศิลปะต่างๆ แม้ว่าค้นคว้าหนังสือทั้งเล่มอาจได้คำหรือข้อความเดียวก็ตาม นับว่าเป็นความพยายามของผู้เขียนที่จะเขียนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ และอธิบายว่าเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์สำคัญในอดีตนั้นได้เกิดขึ้นและดำเนินไปอย่างไร

แก้วแก้วได้เขียนเรื่องราวในอดีตย้อนยุคถึง ๔๕๐ ปี ช่วงเวลาที่ “สมเด็จพระสุริโยทัย” ดำรงชีวิตอยู่ แล้วสมมุติตัวละครต่างๆ ขึ้นจากจินตนาการ หรืออ้างอิงบุคคลที่เคยมีชีวิตอยู่ในประวัติศาสตร์ช่วงนั้น ทั้งนี้ แก้วแก้วมีอิสระที่จะตีความเรื่องราวตามความเข้าใจในด้านพฤติกรรมของตัวละครหรือบุคคลหรือเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่นักวิชาการหรือนักประวัติศาสตร์อาจมองข้ามไป หรืออาจแทรกเหตุการณ์สมมุติเข้าไปในความเป็นจริงของประวัติศาสตร์โดยไม่ขัดกับข้อเท็จจริงก็ถือว่าทำได้ ไม่ใช่ข้อเสียหาย

บางคนอาจคิดว่าการเขียนนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ทำได้ง่าย เพราะมีเนื้อหาอยู่แล้ว แต่เนื้อหาหรือเรื่องราวทางประวัติศาสตร์นั้นกลายเป็นกรอบบังคับ แล้วที่สำคัญนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ก็ “เรียกร่อง” ข้อมูลรายละเอียดทางประวัติศาสตร์อีกมากมายที่พงศาวดารมิอาจให้ได้ เช่น ลักษณะของบ้านเมือง การดำเนินชีวิตของผู้คน การทำมาหากิน เป็นต้น นอกจากรายละเอียดด้านวิถีการดำเนินชีวิตแล้ว ยังต้องมีความรู้ด้านภาษา วิถีพูดจาปราศรัยของผู้คนในระดับต่างๆ กิริยามารยาท การกินการอยู่ การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณี ความคิดอ่านต่อเหตุการณ์ ข้อมูลรายละเอียด

เหล่านี้ “แกะรอยอดีต” ยาก เพราะสังคมไทยไม่นิยมการเขียนบันทึกและการเก็บรักษา สิ่งเหล่านี้จำเป็นอย่างมากสำหรับการเขียนนวนิยาย ผู้เขียนจึงต้องใช้จินตนาการผสมผสานกับข้อมูลที่ค้นได้เพื่อสร้างเนื้อเรื่องและความสมจริงให้แก่นวนิยายเรื่องนี้

แก้วแก้วได้กล่าวไว้ในการเล่นเรื่อง “บันเทิงใจ...ใช่ไร้สาระ” ที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตได้จัดงานนิทรรศการและสัมมนาวิชาการ “ห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้สู่การพัฒนา” ครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖ โดยมี ดร.ถนนอมวงศ์ ล้ำยอดมรรคผลเป็นผู้ดำเนินรายการ แก้วแก้วมีความเห็นว่าเขียนเป็นนวนิยายดีกว่าที่จะเขียนเป็นงานวิจัยที่ทำด้วยความยากลำบากแต่คนอ่านมีในวงจำกัด การเขียนเป็นบันเทิงคดีให้เป็นเรื่องเหนือจริงนั้นเป็นการสมมุติเรื่องราวเหตุการณ์ สร้างตัวละครขึ้นมา แต่มีความสมจริง มีวรรณศิลป์ด้วย จึงมีคนอ่านในวงกว้างมากกว่า การย้อนมาสมมุติเหตุการณ์ใหม่ในแบบที่นักประวัติศาสตร์อาจจะเห็นว่ามันน่าสนใจ เพราะนักประวัติศาสตร์ถือหลักฐานเป็นสำคัญ แต่นักเขียนผู้มีพื้นฐานอยู่บนจินตนาการเป็นสำคัญไม่ได้มองข้ามข้อนี้

บารมีพระแม่บ้อง ปกพันธรณิน เป็นนวนิยายที่มีความยาว ๒๓๐ หน้า แบ่งเรื่องออกเป็น ๙ ตอน มีชื่อตอนต่างๆ ด้วย เนื้อเรื่องโดยย่อมีดังนี้ ปวินท์ นักศึกษาปริญญาโท ด้านประวัติศาสตร์ได้พาพัตราและเพื่อนของเขาไปสักการะพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระศรีสุริเยทศทิพย์ที่ทุ่งมะขามหย่อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์อยุธยาตอนต้นโดยเฉพาะสงครามกรุงศรีอยุธยากับพม่าใน พ.ศ. ๒๐๙๑ เป็นศึกใหญ่ครั้งแรกที่พม่ายกทัพมาประชิดติดเมือง พระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้ยกทัพใหญ่หมายพิชิตกรุงศรีอยุธยาเพื่อแผ่ขยายอำนาจ ครั้งนั้นกรุงศรีอยุธยาต้องสูญเสียสมเด็จพระสุริเยทศทิพย์ซึ่งปลอมพระองค์เป็นอุปราชออกศึกด้วย พัทธาเป็นนักเรียนนอกไปเรียนที่อังกฤษตั้งแต่อายุ ๑๔ ปี จนเกือบจบปริญญาตรี จำประวัติศาสตร์ไทยไม่ค่อยได้ เธอจึงสนใจฟังปวินท์กับเพื่อนเล่าและวิเคราะห์วิจารณ์เหตุการณ์ต่างๆ และรู้สึกเสียใจที่ชาติไทยต้องสูญเสียคนดีอย่างพระนาง ปวินท์ก็รู้สึกเสียใจเช่นกัน ขณะที่เขาและพัตรานั่งรถยนต์กลับ เกิดพายุฝนตกหนัก ปวินท์รู้สึกว่าเขาหลงทางเสียแล้ว

เกิดนิมิตท้าววัง ฟ้าหลังฝนเกิดสายรุ้งพาดโค้งอยู่เหนือสิ่งก่อสร้างสูงใหญ่ หลังคาสีเทาเงินเหมือนบุด้วยดินบุทราภายหลังว่าคือวัดพระศรีสรรเพชญ์ ปวินท์

*ใช้ตามต้นฉบับ

และพัตราได้พลัดหลงจากมิดีกาลเวลากลับมาสู่อุบัติกรุงศรีอยุธยา ที่ท้ายวังนั้นเขาและเธอได้พบพระภิกษุรูปหนึ่ง คือพระมหานาคเป็นเจ้าอาวาสวัดภูเขาทอง ท่านกลับออกมาจากวังรอตาช่วงน้าเรือมารับกลับวัด เมื่อได้พูดสนทนากัน ท่านก็ทราบด้วย “ฉานสมาธิ” ว่า “เหตุผล” อันใดทำให้หนุ่มสาวคู่นี้พลัดหลงเข้ามาที่นั่น ซึ่งเป็นยุคสมัยที่ต่างกันถึง ๔๔๔ ปี ขณะนั้นกรุงศรีอยุธยากำลังเผชิญศึกใหญ่ครั้งแรก

วันรุ่งขึ้นปวินท์และพัตราได้พบเด็กหญิงลำพู่ที่มาเก็บผักบัวและกระจับให้พวกวิเสทในวังหลวง ปวินท์ขอไปอาศัยอยู่ที่บ้านลำพู่ ได้ใช้ชีวิตแบบ “กลับไปสู่วันวาน” อย่างชาวกรุงศรีอยุธยา ตาช่วงผู้เป็นตาของลำพู่ดูแลปวินท์และพัตราอย่างดีตามที่พระมหานาคบอกไว้ ปวินท์ได้พูดคุยซักถามตาช่วงถึงเรื่องราวต่างๆ จึงทราบว่าแกเคยเป็น “ข้าเก่า” ของ “ขุนหลวง” เคยเป็นความยุ่งของพระองค์มาก่อน และเล่าเรื่องของ “พระแม่เมือง” คือสมเด็จพระสุริโยทัยว่าทรงมีเชื้อสายราชวงศ์พระร่วงจึงชำนาญในการทรงช้าง ปวินท์พอจะนึกเรื่องราวในประวัติศาสตร์ออก และคิดว่าหากหลีกเลี่ยงโคกนาฏกรรมนั้นได้กรุงศรีอยุธยาอาจจะไม่สูญเสียพระสุริโยทัย และการสูญเสียกรุงครั้งที่ ๑ อาจจะไม่เกิดขึ้นด้วยก็เป็นได้

พัตราตามลำพู่เข้าวังเพื่อนำผักบัวและกระจับส่งให้พวกวิเสท เธอได้เข้านอกออกในเขตพระราชฐาน ได้เข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระสุริโยทัยโดยบังเอิญ ได้ยลพระสิริโฉมงามสง่า “งามอย่างนางกษัตริย์” (น.๘๘) ส่วนปวินท์ได้ออกเดินและพายเรือลำนวักบ้านเมือง “เมื่อครั้งบ้านเมืองยังดี” เพื่อ “เก็บเกี่ยวภาพทุกอย่างที่ผ่านเข้ามาในสายตาให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้” (น.๙๕) กรุงศรีอยุธยาอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ บ้านเมือง วัฒนธรรมสวยงาม ความรู้ทางประวัติศาสตร์ของปวินท์ทำให้ปะติดปะต่อวิเคราะห์เรื่องราวได้ พอจะเข้าใจ “เหตุ” และ “ผล” ที่ทำให้เขาต้องพลัดหลงเข้ามาอยู่ในอดีตนี้ เขาจึงขอให้ตาช่วงพาไปพบพระมหานาคเพื่อหาทางเข้าเฝ้าฯ ทูลทักทวนการตามเสด็จออกศึกของสมเด็จพระสุริโยทัย

ปวินท์ทราบจากพระมหานาคว่ามี “เหตุสำคัญ” ที่ทำให้เขาและพัตราพลัดหลงเข้ามาในอดีตนั้นเป็นเพราะเขาและเธอ “กล่าวว่าเหตุในกรุงศรีอยุธยามีควรบังเกิดอย่างที่ได้บังเกิด” (น.๕๒) ส่วน “ผล” คือ “หากบรรลุลผลจักก่อความเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาลแก่กรุงศรีอยุธยา” (น.๑๑๒) ปวินท์บอกว่า เขาทราบจากประวัติศาสตร์ว่าจะมีเหตุร้ายแรงในสงคราม ต้องการหลีกเลี่ยงป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์นั้น อยุธยาไม่ควรสูญเสียพระสุริโยทัยและอาจจะก่อให้เกิดผลดีต่อกรุงศรีอยุธยาต่อไป พระมหานาคจึงตกลงจะพา

เขาเข้าเฝ้าฯ พระนางในวันรุ่งขึ้นที่เป็นวันถือศีลอุโบสถ ซึ่งพระนางโปรดสมาทานศีลและ
สันทนาธรรม

ในวิหารพระศรีสรรเพชญ์ ปวินท์กราบทูลสมเด็จพระสุริโยทัยทัตทาน
เรื่องการออกศึก หากไม่ออกศึกครั้งนี้จะดำรงพระชนม์ชีพอีกนานอันจะก่อให้เกิดผล
ดีต่อแผ่นดิน กรุงศรีอยุธยาอาจไม่เสียเอกราชแก่พม่าก็ได้หากไม่เกิดการแตกแยก
พระนางทรงซักถามเรื่องราวต่างๆ อย่างรอบคอบ ทรงไตร่ตรองอย่างกว้างไกล ถ้าศึกครั้งนี้
พม่าตีกรุงศรีอยุธยาไม่ได้ บ้านเมืองจะสงบสุขอีก ๑๕ ปี และเมื่อบ้านเมืองต้องเสีย
เอกราช สมเด็จพระนเรศวรซึ่งเป็นพระราชนัดดาจะเป็นกษัตริย์ผู้กู้เอกราช และทำความเข้าใจ
เจริญรุ่งเรืองให้แก่กรุงศรีอยุธยาอยู่ได้เกือบ ๒๐๐ ปี พระนางยังไม่ทรงตัดสินพระทัย แต่
ทรงกำชับให้ถือเรื่องนี้เป็นความลับ มีเพียงพระนาง พระราชธิดาองค์เล็ก พระมหานาค
และพระมหามนตรีขุนนางหนุ่มเจ้ากรมพระตำรวจที่ทรงไว้วางพระราชหฤทัยเท่านั้น
ที่ทราบเรื่อง และมีพระราชเสาวนีย์ให้ปวินท์และพัทธาไปอยู่ที่บ้านของพระมหามนตรีด้วย

พระมหามนตรีเกิดถูกตาต้องใจพัทธาเป็นรักแรกพบแต่เขาเข้าใจผิดคิด
ว่าเธอกับปวินท์เป็นคู่สามีภรรยา เมื่อทราบว่ามีอะไรดีใจ เขาเห็นว่าเธอเป็นสาวจากยุค
พระศรีอริย์ ผู้เป็น “นางในดอกบัว” ที่เขาหมายจะได้ครองคู่เมื่อเสร็จสงคราม หม่อมสาว
ต่างยุคต่างสมัยได้พูดคุยกันหลายเรื่อง พัทธาเองก็ประทับใจพระมหามนตรีด้วยรู้สึก
คล้ายกับเคยเห็นเขามาก่อน เขาถอดแหวนให้เธอและบอกรัก สัญญาว่าเสร็จศึกแล้ว
จะปลูกเรือนหอรองรับ ในคืนนั้นเป็นคืนสุดท้ายของหลายเรื่องราวหลายเหตุการณ์
ของหลายๆ คน พระมหามนตรีได้นำพัทธาไปเข้าเฝ้าฯ เป็นการด่วน เธอเข้าไปในเขต
พระราชฐานชั้นใน เข้าเฝ้าฯ ใกล้ชิดถึงห้องพระบรรทม เพื่อให้พัทธานำความไปบอกปวินท์
ว่า พระนางตัดสินพระทัยจะเสด็จออกศึกโดยมีอาจหลักเลี้ยงหรือผ่นผ่อนให้ร้ายกลายเป็นดี พัทธาบอกล่าเรื่องราวการตัดสินพระทัยออกศึกแก่พระมหามนตรีว่า พระนาง
“ยอมสละพระชนม์ชีพ เพราะทรงเห็นว่าเป็นผลดีมากกว่า ดีต่อพระเจ้าอยู่หัว ดีต่อ
พระมหารัชมหาราช ดีต่อกรุงศรีอยุธยา ดีกว่าพระองค์จะรอดแต่ว่าอยุธยาไม่รอด”
(น.๑๔๕) ทั้งสองต่างหยั่งถึงความเศร้าเสียตายที่เกินกว่าจะบรรยาย หยั่งถึงความเป็นจริง
“วงล้อชะตากรรมของพระราชอาณาจักรหมุนต่ำลงเบื้องล่างตามวัฏจักรความเป็นไปของ
โลก ก่อนจะหมุนกลับคืนสู่ที่สูงอีกครั้งหนึ่งในกาลภายหน้า แต่แรงที่จะหมุนวงล้อส่งให้คืน
สู่ที่สูงนั้น ต้องแบกรับด้วยแรงพระทัยและการเสียสละของสตรีผู้หนึ่ง... ผู้ทอดพระชนม์
ชีพลงกลางศึก เป็นแรงหนุนให้กงล้อนั้นมีแรงหมุนขึ้นสู่ที่สูงอีกครั้งหนึ่งในอีก

สามสิบปีข้างหน้า" (น.๑๘๖) และรุ่งขึ้นเข้ากองทัพอไทยยกออกไปรบกับกองทัพพม่า

เมื่อเหตุการณ์ดำเนินไปโดยที่ปวินท์ไม่สามารถแก้ไขอดีตได้ เขาก็ให้พัตราเตรียมตัวกลับสู่โลกปัจจุบัน พัทราลังเลอย่างยิ่งตัดสินใจไม่ได้ว่าจะอยู่หรือจะกลับ ถ้าเธออยู่ที่นั่นกับพระมหามนตรีเธอก็จะรู้สึกเศร้าที่ถูกทิ้งให้อยู่คนเดียว แต่ถ้ากลับไปก็จะเศร้ามากที่ต้องจากพราภทั้งเขาไป เธอคิดว่าถ้าทุกอย่างเป็นความฝันก็จะดี เมื่อมีข่าวว่าทัพถอยกลับเข้ากรุงก็ทราบเรื่องการสิ้นพระชนม์ของสมเด็จพระสุริโยทัยและพระเจ้าลูกเธอพระองค์เล็ก ส่วนพระมหามนตรีถูกปืนไฟลั่นชีพแล้ว ข่าวการสูญเสียและจากพราภนี้ทำให้ปวินท์และพัตราเศร้าสลดมาก พอดิตาช่วงมาตามให้กลับไปที่ทำยวงพระมหานาครออยู่เพื่อบอกช่องทางกลับบ้าน เมื่อกลับสู่โลกปัจจุบัน พัทราหลับไปแล้วจำเรื่องราวไม่ได้เลยคิดว่าฝันไป ปวินท์เสียดายแต่ก็โล่งใจเห็นใจเธอที่ไม่ต้องสะเทือนใจและทรมานใจต่อไป ผิดกับเขาที่มีประสบการณ์และความทรงจำอันมีค่านี

ปวินท์พาพัตรามากราบบังคมพระบรมราชานุสาวรีย์อีกครั้งเป็นบทส่งท้ายก่อนกลับไปเรียนต่อ พัทรารู้สึกคล้ายคลึงคลบลาลและมีความทรงจำของพระนางในความทรงจำ มีอารมณ์โศกจับใจ รู้สึกถึงซึ่งต้นต้นความยิ่งใหญ่ของพระนางว่า "กษัตริย์ที่ดีทรงเมตตาต่อพระราชอาณาจักร แต่พระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ทรงเสียสละอุทิศพระองค์เพื่อแผ่นดิน" (น.๒๒๖) การสิ้นพระชนม์ของสมเด็จพระสุริโยทัยจึงเป็นการเสียสละเพื่อชาติบ้านเมืองเป็นวีรกรรมอันยิ่งใหญ่

ความจริงผสานจินตนาการของ "แก้วแก้ว"

สู่งานวรรณศิลป์อันทรงค่า

นวนิยายเหนือธรรมชาติหรือเหนือจริงของแก้วแก้วมีมากมายหลายเรื่อง ล้วนได้รับความสนใจและนิยมชมชอบจากผู้อ่านจำนวนมาก บางเรื่องได้รับพิจารณาเป็นเรื่องดีเด่นประจำปีเพราะคุณค่าของเนื้อหาและกลวิธีการเสนอ โดยเฉพาะกลวิธีการใช้ภาษาต่างๆ ที่เป็นแนวที่เขียนได้ยากแนวหนึ่งของนักเขียน เพราะเรื่องเหนือธรรมชาติในทำนองอิทธิปาฏิหาริย์นั้นไม่สามารถใช้เหตุผลพิสูจน์ได้อย่างปกติ บางคนจึงคิดว่าเป็นเรื่องของความไร้สาระ เหลวไหล งมงาย การเขียนเรื่องแนวนี้นี้ให้ดูหนักแน่น น่าเชื่อถือเป็นเหตุเป็นผลจึงไม่ใช่เรื่องง่าย ผู้เขียนต้องประณีตและพิถีพิถันมาก

แก้วแก้วสร้างจินตนิยายอิงประวัติศาสตร์แนวเหนือจริง เรื่อง *บารมีพระแม่บ้อง ปกพื้นธรณิน* โดยมีตัวละครที่มีตัวตนจริงในประวัติศาสตร์ คือ สมเด็จพระสุริโยทัยเป็นตัวเอกของเรื่อง เพื่อเกิดพระเกียรติ เทิดชูพระวีรกรรมของพระนาง ใช้ความจริงในพงศาวดารเป็นเบื้องหลังที่ทรงปลอมเป็นชายและแต่งกายเยี่ยงพระอุปราชตามเสด็จออกศึกครั้งสำคัญของกรุงศรีอยุธยา คือเป็นสงครามครั้งแรก และสงครามครั้งใหญ่ที่พ่ายแพ้ใหญ่มาประชิดกรุง มีเรื่องจริงในประวัติศาสตร์เป็นเค้าโครงโดยผสมผสานกับจินตนาการความรู้สึกนึกคิดผูกเป็นเรื่องราวให้สนุกน่าติดตามอ่านโดยตลอด

การสร้างสรรคนวนิยายหรือจินตนิยายเป็นโลกความจริงบวกกับโลกความลวงกลายเป็นโลกศิลปะ โดยสมมุติเรื่องจากเรื่องจริง ชีวิตมนุษย์ และสังคมจริง นวนิยายจึงเป็นเรื่องสมมุติไม่ใช่เรื่องจริงแต่มีความสมจริง ยุธัตถ์ บุญสิน (๒๕๓๐) วิเคราะห์งานนวนิยายแนวเหนือจริงของแก้วแก้ว ว่ามีกลวิธีการสร้าง “ความลวงที่แนบเนียน” ด้วยวิธีการของนักวิชาการที่เขียนงานวิจัย มีการตั้งประเด็นปัญหา ข้อสมมุติฐานเพื่อหาคำตอบ บางเรื่องบางตอนจึงมีการอ้างอิง อาจมีการใช้เชิงอรรถเมื่อแสดงข้อมูล ข้อเท็จจริงของเรื่องราวหรือประวัติศาสตร์พงศาวดาร เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือและความเป็นไปได้ ผสมผสานรวมกับสิ่งสมมุติที่ผู้เขียนสร้างขึ้นมาเอง อาจใช้ตัวละครที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับการอ้าง เช่น นักประวัติศาสตร์ นักภาษาศาสตร์ พระภิกษุ หรือนางฟ้า เป็นต้น การอ้างอิงของเรื่องนี้ๆ ในส่วนของความจริงจึงกลายเป็นผลสนับสนุนส่วนที่เป็น “สิ่งสมมุติ” ให้ดู “สมจริง” มากขึ้น และสิ่งเหล่านั้นก็จะกลายเป็นสารที่ทำให้ผู้อ่านเชื่อตามอย่างไม่ลังเล

บารมีพระแม่บ้อง ปกพื้นธรณิน เป็นงานวรรณกรรมที่แก้วแก้วสร้างสรรคขึ้นอย่างมี “ศิลปะ” ซึ่งในที่นี้จะเรียกโดยรวมว่าเป็น “วรรณศิลป์” อันหมายถึงการผูกเรื่อง การนำเสนอ การสร้างตัวละคร บทสนทนา การใช้ภาษา

วรรณศิลป์ใน *บารมีพระแม่บ้อง ปกพื้นธรณิน* ของแก้วแก้วที่น่าสนใจคือ

๑. ใช้วรรณศิลป์ในการลำดับเรื่องราวอย่างผู้รู้จริงในเรื่องที่เขียน แก้วแก้วศึกษาข้อมูลในหลายๆ ทาง แล้วเลือกใช้ข้อมูลที่เหมาะสมเสนอเป็นเรื่องราวได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยาตอนต้นที่หาได้ยาก

ในตอนเปิดเรื่อง ปวินท์ นักศึกษาปริญญาโททางประวัติศาสตร์พาเพื่อนสาวรุ่นน้องไปสักการะพระราชนุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย ได้เล่าเรื่องราวและปูพื้นเรื่องราวในประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยาตอนต้น โดยเฉพาะเรื่องพระวีรกรรมของพระนาง

ที่มีความสำคัญต่อชาติบ้านเมือง เป็นเรื่องที่เขากำลังค้นคว้าทำวิทยานิพนธ์อยู่ ครั้นเมื่อพลัดหลงเข้าไปอยู่ในกรุงศรีอยุธยาช่วงนั้น ปวินท์ได้มีโอกาสเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์แก่พระมหานาค และได้กราบทูลถึงความเป็นไปของกรุงศรีอยุธยาภายหลังเหตุการณ์สำคัญนั้น แต่การทูลทักทวนการออกศึกของพระนางไม่เป็นผล เขาไม่สามารถแก้ไขเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ได้ แต่เขาได้รู้เห็นความเป็นไปของกรุงศรีอยุธยาช่วงนั้น เมื่อกลับไปสู่โลกปัจจุบัน ปวินท์ยังไปค้นหนังสือเกี่ยวกับเรื่องราวของพระนาง

การสร้างเหตุผลด้วยการนำ “ความจริง” ผสมกับ “ความหลง” หรือจินตนาการ บางครั้งจะเกิดความฉงนฉงายขึ้นในหมู่นักอ่านนั้น ถือว่าเป็น “เสน่ห์” อย่างหนึ่งของนักเขียนอย่างแก้วแก้ว และเป็นความสามารถพิเศษของแก้วแก้วด้วยที่ทำให้ผู้อ่านบางคนคิดว่าเป็นผลงานทางวิชาการการค้นคว้า และ “เก็บความ” จาก “ความหลง” นั้นมาเป็นหลักฐานใหม่ทางประวัติศาสตร์ ในข้อนี้ทำให้แก้วแก้วระงับอยู่เช่นกัน เมื่อไปพูดอภิปรายหรือเสวนาเกี่ยวกับหนังสือเล่มนั้นๆ หรือแนวเรื่องนั้นๆ จะต้องบอกกล่าวไว้เสมอว่า สิ่งนั้นไม่ใช่เรื่องจริงแต่เป็นจินตนาการ หนังสือหลายเล่มจึงมี “หมายเหตุจากผู้เขียน” ต่อท้ายเรื่อง ทำให้ผู้อ่านคลายข้อสงสัยได้ แต่น่าเสียดายที่ทำให้ “เสน่ห์” ของเรื่องอาจหายไปได้ ทั้งนี้เพราะความเป็น “ครู” ของผู้เขียนทำให้มักอธิบายให้เข้าใจแจ่มแจ้งชัดเจนดังที่ในเรื่องนี้ก็มี “ถ้อยแถลงเบื้องหลังการแต่งนิยาย บารมีพระแม่ป๋อง ปกพื้นธรณีน” ที่มีความยาว ๑๐ หน้า ซึ่งมีประโยชน์ต่อนักศึกษาที่จะค้นคว้าเรื่องการทำงานเขียนได้

การตั้งข้อสังเกตเป็นเหตุเป็นผลในเรื่องต่างๆ เหตุการณ์ต่างๆ มีโดยตลอด เนื้อหาของนวนิยายเรื่องนี้จึงทำให้ผู้อ่านได้คิดไตร่ตรอง อาจคล้อยตามหรือขัดแย้งกับตัวละครบ้าง นี่เป็นกุศโลบายของแก้วแก้วให้ผู้อ่านได้คิดวิพากษ์วิจารณ์ ในเรื่องนี้ ปวินท์และพัทราได้พลัดหลงมิติของกาลเวลาเข้าไปอยู่ในกรุงศรีอยุธยาที่เป็นประเด็นปัญหาว่า “เกิดขึ้นได้อย่างไร” ปวินท์พยายามหาเหตุผลคิดถึงคำพูดของพระอุปัชฌาย์สมัยที่เขาบวชว่า “ไม่มีสิ่งใดในโลกอยู่เหนือธรรมชาติ แม้แต่สังขารที่พระพุทธองค์ตรัสรู้ ก็คือความจริงของธรรมชาติทั้งหมดทั้งปวงนั่นเอง ขึ้นอยู่กับว่ามนุษย์อาจมองเห็นอย่างถ่องแท้แค่ไหนเท่านั้น” และอ้างถึง “สิ่งทั้งหลายทั้งปวงมาจากเหตุ พระศาสดาเป็นผู้แสดงเหตุทั้งหลายในธรรมชาติด้วยหลักปัจจุสมุปบาท...ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นมาลอยๆ โดยไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งอื่น ไม่มีสิ่งใดกำเนิดขึ้นด้วยการดลบันดาลตามใจเทพเจ้าโดยปราศจากเหตุผล” (น.๕๐ - ๕๒) แต่เขาไม่ยอมเชื่อว่าเขาจะติดค้างอยู่ในภาวะนี้ตลอดชีวิต

เมื่อปวินท์คิดหา “เหตุ” และ “ผล” ออกว่าทุกสิ่งที่เขามองเห็นเป็นสิ่งเกี่ยวเนื่องติดต่อกันเป็นลูกโซ่จากห่วงหนึ่งไปสู่อีกห่วงหนึ่ง จบลงที่การยूरอดของกรุงศรีอยุธยา หากว่าสมเด็จพระสุริโยทัยไม่สิ้นพระชนม์ “ถ้าหากว่าอยุธยาไม่สูญเสียท่านไป เราก็จะได้ผลดีอย่างมหาศาล เป็นไปได้มากที่เราจะไม่เสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑ ในอีก ๑๕ ปีหลังจากนี้” (น.๑๐๓ - ๑๐๔) ผลดีที่ปวินท์คิดคือ หากสมเด็จพระสุริโยทัยไม่สิ้นพระชนม์ พระมหารัชมารชาจะไม่ทรงบาดหมางกับพระมหินทรา ซึ่งจะทำให้กรุงศรีอยุธยาไม่เสียแก่พม่าในเวลาต่อมา แต่นี่เป็นการตั้งสมมุติฐานที่เราไม่อาจทราบคำตอบได้ การคิดของปวินท์ทำให้เป็นปมปัญหาเป็นข้อขัดแย้งว่าปวินท์จะทำอะไรจึงจะทูลพระนางได้ เพราะไม่ใช่เรื่องง่าย และพอกับปัญหาข้อเดิมได้ก็มีปัญหาข้อใหม่เข้ามาอีก แต่เขาก็ใช้สติปัญญาความคิด และทราบว่าคุณค่าที่จะช่วยได้อย่างดีคือ พระมหานาค ผู้ทรงศึคนั่นเอง ในตอนท้ายที่ท่านได้ทูลทักทวนการออกศึกของพระนางแล้ว แต่ไม่ทราบว่าจะทรงตัดสินใจพระทัยอย่างไร ท่านเตือนปวินท์ว่า “บุญแลกรรมเป็นผู้ลิขิตชีวิต” ไม่ใช่เรา และการที่กรุงศรีอยุธยาจะรอดปลอดภัยได้ย่อมถือเป็นด้วย “พระบารมีปกป้องแผ่นดินไว้” และก่อนจะกลับมาสู่ปัจจุบัน ท่านกล่าวว่า “ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมเป็นไปตามกรรม... อันได้แก่การกระทำของตนเอง ไม่ว่าในอดีตกาล ฤๅปัจจุบันกาล ผู้ไม่ประมาทจักทำตนให้พร้อมเสมอ โยมทั้งสองเป็นผู้ประพฤติชอบแล้ว ขอให้กลับไปด้วยดีเถิด อย่าได้เสียอกเสียใจสิ่งใดเลย สิ่งเหล่านี้อยู่นอกวิสัยที่โยมจักแก้ไขได้” (น.๒๑๐) การณ์จึงกลับกลายเป็นว่าการย้อนกลับไปสู่อดีตของปวินท์และพัทธาเป็นการยืนยันให้สมเด็จพระสุริโยทัยตัดสินใจออกรบเพื่อทรงแก้ไขพระสวามีจากสถานการณ์คับขัน

๒. ใช้วรรณศิลป์ในการสร้างบรรยากาศให้เหมาะสมกับเนื้อหา แก้วเก้าใช้วรรณศิลป์ด้านนี้ได้ดีเป็นพิเศษในการบรรยายฉาก การใช้ถ้อยคำบรรยายเนื้อหาเหตุการณ์

เมื่อปวินท์ตามพระมหานาคตั้งศิษย์กันกุญเข้าไปในพระบรมมหาราชวังและเข้าไปปรนนิบัติรับใช้ในวัดพระศรีสรรเพชญ์ ผู้อ่านจะเห็นภาพพระบรมมหาราชวังแห่งกรุงศรีอยุธยาตามสายตาของปวินท์ ที่สำคัญวัดพระศรีสรรเพชญ์ที่มีหลังคาเป็นแผ่นดินบุกลีเงินสะท้อนแสงฟ้ากลายเป็นสีเงินปนทองจับตาน่าพิศวง ภาพสมบุรณ์งดงามของพระวิหารอารามและพระสถูปเจดีย์ใหญ่ที่เรียงสลับด้วยแสงตะวันอยู่ทั้งสามองค์ เมื่อเวลาล่วงไปสี่ร้อยกว่าปี เขาเคยเห็นในสภาพซากโบราณสถาน ผิดกับครั้งนี้ที่เจดีย์ทุกองค์ยังคงงามสมบุรณ์ ชายหนุ่มกราบด้วยความรู้สึกตื่นตันอย่างบอกไม่ถูก พระวิหารหลวง

ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปพระศรีสรรเพชญ์ พระปฏิมาใหญ่สีทองเปล่งปลั่งทั้งองค์ก็ทำให้เขาผงะหงายด้วยความตะลึงตะลานในความงามโอฬารที่ปวิณท์เคยอ่านบันทึกของบาทหลวงเดอ ชัวส์ที่เข้ามาพร้อมคณะทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ในการเจริญสัมพันธไมตรีครั้งสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แม้บาทหลวงจะช่างสร้างสรรคดีคำพรรณนาจนน่าตื่นตาตื่นใจแค่ไหนก็ตาม ปวิณท์ก็ยังรู้สึกด้วยความหมายกว่าความจริงที่ประจักษ์แก่ตาในบันทึกมีว่า “พออย่างเข้าไปในพระอารามหลวง...เป็นโบสถ์ที่มีระเบียงเสากลมใหญ่เป็นอันมาก เมื่อไปถึงที่สุดตอนกลางโบสถ์ พวกเขารู้สึกประหลาดใจเป็นอันมาก ด้วยได้เห็นพระพุทธรูปองค์ใหญ่หุ้มทองหนักถึง ๓ นิ้วฟุตทั้งองค์ เป็นความจริง พระพุทธรูปองค์นี้สูงประมาณ ๔๒ ฟุต ส่วนกว้างประมาณ ๑๓-๑๔ ฟุต เขาพูดกันว่า ทองคำที่หุ้มนั้นมีน้ำหนักถึง ๑๒,๔๐๐,๐๐๐ ปอนด์ฝรั่งเศส” (น.๑๑๙)

ปวิณท์แอบอยู่เบื้องหลังพระพุทธรูปได้เห็นขบวนของนางกษัตริย์และเจ้านายฝ่ายใน พระแม่เมืองอยุธยาทรงงามอย่างเบญจกัลยาณีมีท่วงทีกิริยาละมุนละไมผิวพรรณผุดผาดซึ่งต่อไปสตรีผู้นี้จะประทับบนคอพญาช้างเสด็จออกศึกทรงสนทนาธรรมปุจฉาวิสัชนาด้วยถ้อยคำง่าย ๆ แต่ด้วยความสนพระทัยพระธรรมอย่างมาก ความตอนหนึ่งทรงถามว่าหากมีสงคราม ชาวกรุงศรีอยุธยาต้องฆ่าฟันข้าศึก จักเป็นบาปหนักไหม จักหลีกเลี่ยงได้อย่างไร พระมหานาคทูลว่า “การออกรบเป็นคนละอย่างกับการประหารทหารผู้ออกรบรบเพื่อป้องกันขอบขันฑสีมา เพื่อมิให้ศัตรูรุกราน ... ทหารผู้ออกรบยอมตายในที่รบคือผู้รักษารัษฎาธรรมของตน ... เป็นผู้กล้า ผู้ภักดีต่อแผ่นดิน” (น.๑๒๒) และได้โอกาสทูลทักท้วงที่พระนางจะตามเสด็จออกรบตามที่ปวิณท์ให้ท่านเป็นผู้ทูลป้องกันเหตุร้าย “...เมื่อนั้นทัพทั้งสองเข้าปะทะตีแย่งยุทธกันเป็นโกลาหล พระบรมพิตรราชสมภารเจ้าทรงขับพระคชาสารเข้าชนช้างกองหน้าพระเจ้าหงสาวดี พระคชาธารเสียที แล่นหนีข้าศึก มหาบพิตรทรงเห็นว่าจักเปลี่ยงพล้ำไม่พ้นมือข้าศึก ก็ขับพระคชาธารสะอึกออกขวางรับไว้ พระเจ้าแปรได้ทีจึงวิ่งด้วยพระแสงของ้าว ถูกถนัดถนีขับลงบนคอช้าง” (น.๑๒๗)

เมื่อพระนางสดับแล้วทรงสงบบำรวมพระสติ ทรงนิ่งไปเพียงนิดเดียว ทรงถามต่ออย่างรอบคอบและทรงทราบบว่าพระสวามีและพระโอรสปลอดภัย เป็นโอกาสที่พระมหานาคเบิกตัวปวิณท์เข้าเฝ้าฯ เมื่อมีพระประสงค์ใคร่รู้ชะตากรรมบ้านเมือง เมื่อทรงทราบว่าบ้านเมืองสงบสุขอีก ๑๕ ปี พระเจ้าบุเรงนองจึงได้แผ่ขยายอำนาจ ขอพระราชทานเผือก ๒ เชือก ครั้นปฏิเสภก็เกิดศึกสงคราม ต้องขอเจรจายอมรับเป็นไมตรี

กับพม่า ยอมเสียช้างเผือก ๔ เชือก เสียพระราเมศวรและขุนนางไปเป็นตัวประกัน ต่อมาเกิดความขัดแย้งภายในอยุธยา พม่าจึงได้โอกาสยกทัพมาและตีได้ เหตุการณ์ที่ ปวินท์เล่าก่อให้เกิดความโศกสลด พระบรมลิกน้ำพระเนตรไหลริน แต่ทรงปาดออกด้วย ขัตติยมานะ

ปวินท์ได้ตระหนักถึงความโศกสลดอย่างแรงกล้า เรื่องราวที่เขาเล่าเป็นสิ่งที่ ล่วงเลยมาแล้วในวันวานอาจจะไม่มีผลต่ออารมณ์ของผู้ฟังเท่าใด เขาเองแม้ศึกษาวิชา ประวัติศาสตร์มาโดยตลอดก็มุ่งไปในทางด้านค้นคว้าหาข้อเท็จจริงและหลักฐานต่างๆ ในอดีตมากกว่าจะคำนึงถึงผลกระทบทางจิตใจ แต่เมื่อเหตุการณ์ในอดีตกลับตาลปัตร กลายเป็นเหตุการณ์ในอนาคตที่รู้เห็นกันล่วงหน้า และรู้ว่าจะต้องเดินไปสู่โดยยังไม่มีทาง หลีกเลี่ยง ปวินท์จึงได้ประจักษ์อีกครั้งว่าการเสียเอกราชครั้งที่หนึ่งนี้เป็นความสูญเสีย อย่างประมาณมิได้สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้อง (น.๑๓๘)

บรรยากาศของบ้านเมืองคืนสู่สภาวะก่อนการรบนั้น มีการเตรียมกำลังป้องกัน แน่นหนา ระดมพลขึ้นเชิงเทิน ภาพเหล่านี้พัตราได้พบเห็นระหว่างทางเข้าเฝ้าฯ ก่อให้เกิดความหวาดวิตกอย่างมาก และเมื่อพระมหามนตรีต้องเข้าประจำของเตรียมออกรบ เราผู้อ่านได้ติดตามเขาไปด้วยในเช้าวันรุ่งขึ้น

เพลรุ่งเช้า วันอาทิตย์ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๔ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้า
เสด็จยกพลโยธา ทวยหาญออกไป ณ ท่งภูเขาทอง ... พระอัครมเหสีประทับ
พระองค์เป็นพระมหาอุปราช ทรงเครื่องสำหรับราชณรงค ... เสด็จออกไปสู่สมรภูมิ
(น.๑๙๑)

พระมหามนตรีเป็นนายทัพกองทัพนามองกองทัพบกที่ฝึกซ้อมกำลังมหาศาล และกองทหารฝรั่งชาติโปรตุเกสมีอาวุธปืนไฟเข้าร่วมรบ เมื่อลั่นฆ้องชัยขึ้นก็เข้าปะทะ ประจัญบาน พลปืนสาธปืนไฟเป็นคว้นตลบคลุ้มเข้าใส่ข้าศึกที่ดาหน้าเข้ามาลั่นกลอง ตายเกลื่อน พระมหามนตรีบุกตะลุยเพื่อตัดกำลังข้าศึกให้มากที่สุด มองเห็นพญาช้าง ของทัพหน้าตะลุยเข้ามาอย่างอีกเขม คะนองศึก พระเจ้าแปรก็อยู่ในวัยฉกรรจ์คะนอง ศึกพอๆ กัน ใส่ช้างตะลุยแล่นไล่ตามช้างทรงของพระมหาจักรพรรดิ พระมหามนตรี อยู่ไกลเกินกว่าจะพาทัพม้าเข้าขวางได้ทัน แต่ช้างทรงพลายสุริยกษัตริย์ที่ถูกไล่ให้แล่น เข้าขวางไว้ได้ทัน แต่ถูกกักต้อนแบกให้หงายเงยขึ้นเสียหลัก พระแสงของ้าวก็เหวี่ยง พันด้วยอารมณ์กริ้วโกรธที่ถูกขัดจังหวะ ก็ตีมีดลึกลงบนร่างที่พระเจ้าแปรคิดว่าเป็นแม่ทัพ

คนหนึ่ง ร่างชวนชลลงบนคอฟญาง้างไม่ติงไหว พระมหามนตรีชักม้าคู่ใจตะลุยฝน เข้ากลางกองทัพข้าศึก พระเจ้าแปรต้องถอยช้างออกห่างทำให้พระราชมหาราชทั้งสองเข้าร่วมรบอีกสองแรง เกินกำลังจะสู้ต่อไปได้ แต่เกิดความระแวงในความแกล้วกล้าของแม่ทัพม้าผู้นั้นว่าอันตรายจะมาถึงตน เมื่อพลาดหวังจากการได้พระเศวตฉัตร ก็ทรงใช้ปืนไฟของโปรตุเกสเล็งไปยังร่างบนหลังม้ายาวนั้น พระมหามนตรีชวนชลลงบนค้อม้าแล้วแลกรู้ก็พาเบนหน้าออกจากสนามรบมุ่งสู่ท้องทุ่งกว้าง ร่างของพระมหามนตรีม้วนตัวลงจากหลังม้าสู่แผ่นดินของอยุธยา เขารู้ว่าวาระสุดท้ายของชีวิตกำลังจะมาถึง แต่กรุงศรีอยุธยาจะต้องรอดปลอดภัย “ชีวิตที่สำคัญสูงสุดได้สละลงแล้ว กลายเป็นแผ่นดินอันมั่นคงรองรับ กงล้อแห่งชะตาของราชอาณาจักรที่จะหมุนขึ้นสู่ความรุ่งโรจน์ต่อไปอีกหลายร้อยปี” (น.๑๙๖) “ชีวิตของเขาชีวิตเดียวมีค่าน้อยกว่าชีวิตสำคัญนั้นไม่ว่าก็ร้อยเท่า มีหรือว่าจะเสียตาย” การตายของพระมหามนตรีเป็นเหตุการณ์ที่ผู้อ่านคาดไม่ถึง แต่สมเหตุสมผลเพราะเขาเป็นคนสำคัญผู้เข้มแข็ง หาญกล้า และได้ร่วมรู้เหตุการณ์ล่วงหน้าที่สำคัญความเป็นทหารพร้อมรบในสงครามที่ไม่เคยมีมาก่อน เขาจึงสู้จนตัวตาย ถวายชีวิตเป็นราชพลี ภาพของพระมหามนตรีจะยังคงตราตรึงในใจผู้อ่านไปอีกนาน ภาพการรบนั้น คิดแล้วทำให้เกิดความเข้าใจเรื่องของความรักชาติ เสียสละเพื่อชาติของบรรพบุรุษไทย อ่านการบรรยายภาพและเหตุการณ์แล้วย่อมทำให้เกิดรสของความกล้าหาญอีกเต็มในจิตใจที่เราคนไทยทุกคนมีอยู่แล้วและพร้อมที่จะเสียสละได้

๓. ใช้วรรณศิลป์ในด้านการคลี่คลายปมปัญหา แก้วเก้าใช้เหตุการณ์สิ่งของหรือตัวละครที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับการแก้ปัญหาในเรื่องราวและสถานการณ์นั้น รวมทั้งวรรณศิลป์ในการสร้างตัวละครที่ผู้เขียนกำหนดขึ้นอย่างจงใจ เพื่อจะได้ใช้คุณสมบัติเฉพาะตนของตัวละครนั้นสร้างปัญหาหรือคลี่คลายปัญหาได้ตรงเป้าประสงค์ทั้งสิ้น

ตัวละครพระมหานาค เจ้าอาวาสวัดภูเขาทอง บุคคลแรกผู้พบกับปวินท์และพัทธา และหวังที่จะรู้ความเป็นมาและความเป็นไปที่ปวินท์และพัทธาพลัดหลงมิติของกาลเวลาเข้ามาสู่กรุงศรีอยุธยาด้วยเหตุผลสำคัญ ท่านสั่งให้ตาช่วงช่วยเหลือเกื้อกูลดูแลให้ปวินท์และพัทธาได้พักอาศัย มีอาหารและเสื้อผ้า ตาช่วงนำเขามาพบกับพระมหานาคเพื่อทราบทุกเรื่องสำคัญต่อพระแม่เมือง จากคำสนทนา ปวินท์ได้รู้ว่าพระมหานาคมีบทบาทสำคัญต่อสังคม เป็นผู้นำชาวบ้านให้ช่วยกันขุดคูคลองขึ้นนอก

บริเวณทุ่งภูเขาทอง เพื่อกันข้าศึกที่จะมาทำสงครามครั้งต่อไป “คลองมหานาค” กับ “ภูเขาทอง” ก็มาปรากฏในกรุงรัตนโกสินทร์ในกาลต่อมาด้วย

นาฬิกาของปวินท์เป็นสิ่งของที่เป็นหลักฐานที่พระมหานาคแสดงต่อพระสุริยทัย ถึงคำพูดและเรื่องราวที่เขาบอกเล่าถึงประวัติศาสตร์ พ.ศ.๒๐๙๑ และเหตุการณ์ต่อมา พระมหานาคเป็นเหมือนผู้หยั่งรู้ด้วย “ฉานสมาธิ” และรู้เท่าถึงการณ์ “บุญกรรมเป็นผู้ลิขิต ความเป็นไปของชีวิต” ท่านรู้เวลาที่ปวินท์และพัทธาจะกลับสู่มิติที่เป็นโลกของเขา ท่านจึงเป็นตัวละครที่มีบทบาทสำคัญในเรื่องนี้ และทำให้เห็นความเป็นวรรณศิลป์ในการสร้าง ตัวละคร และการวางโครงเรื่องที่เหมาะสม บทสนทนาที่ทำให้เรื่องดำเนินได้อย่างรวดเร็ว กระชับ ได้ข้อคิดทางโลกและทางธรรม

แต่มีปมปัญหาหนึ่งคือระยะเวลาหลังสงครามครั้งนี้ อยุระยาจะสุขสงบ ๑๕ ปี จึงเกิดสงครามและเสียกรุงครั้งที่ ๑ พ.ศ.๒๑๑๒ ประเด็นนี้อาจเป็นปัญหาต่อผู้อ่าน ทั้งนี้ ในเรื่องจะกล่าวถึงระยะเวลา ๑๕ ปีนี้เป็นสิบครึ่ง แต่ผู้อ่านอาจคำนวณตัวเลขช่วงก่อน เสียกรุงครั้งที่ ๑ ต่างไปเป็น ๒๑ ปี จากนั้นอีก ๑๕ ปี สมเด็จพระนเรศวรจึงประกาศ อิศราภาพใน พ.ศ.๒๑๒๗ ผู้เขียนบทความจึงคิดเหตุผลว่า ๑๕ ปีก่อนเสียกรุงนั้นคือช่วง ที่พมามีปัญหภายใน ต่อมาพระเจ้าบุเรงนองจึงยกทัพมาแผ่ขยายอำนาจมากขึ้นกว่าเดิม เป็นสงครามช้างเผือกที่ไทยปฏิเสธเมื่อพม่าขอช้างเผือก ๒ เชือก ในที่สุดต้อง ยอมรับไมตรีเสียช้างเผือก ๔ เชือก และพระรามศวรเป็นตัวประกัน ภายหลังเกิดความ ขัดแย้งในกรุงศรีอยุธยา พระมหารัชมราชาก็ขัดแย้งกับพระมหินทรา พม่าจึงได้โอกาส มาช่วยรบและยึดครองอยุธยาเป็นเมืองขึ้น

๔. ใช้วรรณศิลป์ของการมองโลกมองมนุษย์อย่างเข้าใจ แก้วแก้วสร้างสรรค์ งานวรรณกรรมอย่างมีพลัง แสดงให้เห็นและความเข้าใจสังคม เข้าใจโลก แสดงสภาพ ชีวิต วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคม คนในชาติต่อเรื่องราว เหตุการณ์ต่างๆ ด้วยภาษาที่ “กระชับใจ” เกิดเป็นความสะเทือนใจ เป็นอำนาจวรรณกรรม ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมได้

เมื่อปวินท์กลับสู่โลกปัจจุบัน เขารับค้นหนังสือ *ประชุมปาฐกถา* ของ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิได้สร้างพระเมรุมาศพระราชทานเพลิงศพพระสุริยทัย...แล้ว สร้างสถาปนาพระอัฐิธาตุไว้เป็นที่ระลึก พระเกียรติยศของสมเด็จพระสุริยทัยซึ่งยอมสละ พระชนม์ชีพด้วยความจงรักภักดีพระราชมารดา ก็ปรากฏแพร่หลายไปจนนานาประเทศใกล้

เคียงนั้นและเป็นที่นับถือกันสืบมาว่าเป็นยอดนารีไทยพระองค์หนึ่ง...” ปวินท์มีความรู้สึกที่ยากจะบรรยาย “ประวัติศาสตร์อันยิ่งใหญ่เป็นอย่างนี้เอง ก่ออารมณ์ได้ซับซ้อนจนเจ้าตัวเขาเองก็แทบจะจำแนกได้ไม่ถูก มันปะปนกันทั้งความเศร้าเสียใจแต่ดั้งเดิม ความตื่นตันใจในลำดับต่อมา และหลังสุดคือความภาคภูมิใจ” (น. ๒๑๔) เขาเคยรู้สึกสะท้อนใจมากเมื่อพระนางมีรับสั่งถึงเขาเรื่องการตัดสินใจพระทัยออกศึก เขาได้ประจักษ์ถึงความเป็นบุคคลผู้กล้า ผู้เสียสละเพื่ออาณาจักรอย่างแท้จริง (น. ๑๘๔) ด้วย “พระทัยที่แข็งแกร่งปานเหล็กเพชรของสตรีผู้สูงศักดิ์สูงสุดของกรุงศรีอยุธยา”

ส่วนพัตรา เมื่อเธอไปถวายบังคมพระราชนุสาวรีย์อีกครั้ง เธอมองเห็นพระพักตร์เจิดจรัสราวกับมีชีวิต เต็มไปด้วยความเข้มแข็งมุ่งมั่น และในขณะเดียวกันก็ยังดำรงไว้ซึ่งพระสิริโฉมอันงามตาของนางกษัตริย์... คลับคล้อยคลั่งคลาว่าดวงหน้าของสตรีผู้หนึ่งแวบผ่านเข้ามาในความทรงจำ จำได้ถึงโฉมอันงามสง่าด้วยราศี และที่เด่นที่สุดคือนัยน์ตาดำขลับซึ่งมองหยั่งลึกซึ่งอย่างประหลาด แลเข้าไปเห็นถึงหัวใจของบุคคลอื่นรับรู้ทั้งความสุขและความทุกข์ ความปิติและโศกของผู้ที่อยู่ในสายตา... เป็นนัยน์ตาที่รู้กระจ่างแจ้งในทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้น รวมทั้งเหตุการณ์อันยาวไกลในอนาคตอย่างน่าพิศวงเป็นที่สุด (น. ๒๒๕ - ๒๒๖) เมื่อพัตราได้เข้าเฝ้าฯ ในคืนสุดท้าย เธอได้เห็น “ดวงพักตร์อันงามเย็นตานั้น ปรากฏรอยยิ้มสรวลน้อยๆ ... เป็นรอยยิ้มของผู้ที่เข้าใจความเป็นไปของชีวิตได้อย่างแจ่มแจ้ง... เป็นรอยยิ้มของผู้ที่ค้นพบแล้วว่าตนเกิดมาเพื่อสิ่งใดและสามารถบรรลุถึงสิ่งอันเป็นหน้าที่และความปรารถนาที่สำคัญที่สุดของตนเมื่อประจักษ์ถึงข้อนี้แล้ว การมีชีวิตอยู่สั้น หรือว่ายืดยาวไปนานเท่าใด ก็ไม่ใช่สิ่งสำคัญที่จะต้องพะวงอีก” นั่นคือ พระนางเติมพระทัยออกสู่สรวงนามศึก “แล้วจากนั้น... เป็นอย่างใด แล้วแต่บุญแลกรรมที่กระทำมาเกิด” เมื่อถูกทิดทานว่ากรุงศรีอยุธยาก็ยังไม้มอดศึก พระนางจึงรับสั่งต่อไปว่า “ชะตากรรมของคนย่อมแตกต่างกันไปตามบุญกรรมที่กระทำแต่หนหลัง แม้คงเข้าช่วยปลดปล่อยให้มีได้ทุกคน” เรื่องพระธิดาพระองค์กลางที่ต้องทรงเผชิญชะตากรรมอันเนื่องจากความขัดแย้งระหว่างพระมหารัชมราชากับพระมหินทรานั้น พระนางก็ทรงห่วงแต่เรื่องชาติบ้านเมือง ความอยู่รอดของแผ่นดินสำคัญกว่าอย่างมาก (น. ๑๘๒ - ๑๘๓)

พระนางมีน้ำพระทัยที่เด็ดเดี่ยวแน่วแน่ ทรงคิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบที่จะตามเสด็จออกศึก แม้ทัพหรือเจ้าแผ่นดินเมื่อเผชิญศึกกันก็ต้องกระทำยุทธหัตถีเป็นเรื่องมีอาจหลีกเลี่ยงได้ ช้างทรงของพระมหากษัตริย์พรตอาจทอนกำลังช้างของพญา

หงสาวดีไม่ได้ ก็ไม่มีช้างใดในเมืองจะแทนได้อีก หากทรงเปลี่ยนช้างพระที่นั่ง ก็มีแต่จะเปลืองปล้ำมากกว่านี้ พระนางจึงมีอาจเหล็กเลี้ยงมีอาจผอนร้ายให้กลายเป็นดี หรือแม้แต่ปิดเป้าให้บรรเทาบาวบางลงได้เลย (น.๑๘๑) และ “การศึกษานั้นหากฝ่ายใดสูญเสียจอมแผ่นดิน ก็ย่อมพ่ายแพ้ต่อศัตรูในวันนั้นเอง...แม้ทพจะระส่ำระสายกันทั้งทพ หงสาวดีจักยกตราเข้ายึดกรุงศรีอยุธยาได้มีทันข้ามวัน เมื่อนั้นชะตากรรมของแม่ ของ เจ้า และพี่สาวเจ้าจักเป็นอันใดเมื่อตกอยู่ในเงื้อมมือศัตรู เราต้องเสื่อมเสียตกเป็นนางเชลย หงสา อภัยศอดสูเกินกว่าจะดูหน้าผู้ใดได้” (น.๑๘๑)

แม้พระธิดาองค์เล็ก คือพระบรมติลก จะทูลทัดทานว่าอย่างไรเสีย อยุธยาจักตกเป็นประเทศราชของหงสาวดีในกาลข้างหน้าเช่นกัน แต่พระนางก็ทรงให้เหตุผลที่รอบคอบ รัดกุม และกว้างไกล ว่า “สืบหาป็นับว่าเนิ่นนาน นานพอที่หลานชายของแม่ จักเกิด จักเติบโตขึ้นมากอบกู้อยุธยาให้เป็นไทขึ้นมาได้อีกครั้งหนึ่ง แต่หากว่าสูญเสียทูลกระหม่อมไปในการศึกเสียแต่แรก แล้วอยุธยาจักเหลืออยู่ ณ ที่ใด ย่อมกลายเป็นเมืองในขอบเขตชั้นทสิมาของหงสาวดี นานเข้าก็กลืนหายกลายเป็นแผ่นดินเดียวกันไป” เหตุผลทั้งหมดนี้เกินกว่าจะหาคำใดมาขัดแย้ง แม้แต่ปวินท์ซึ่งเป็นนักศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ก็ตาม พิจารณาเห็นว่าเขาก็ไม่มีคำใดจะมาค้านได้เช่นกัน ผลสรุปทั้งหมดนำไปสู่สิ่งเดียวกัน และเมื่อพระธิดาองค์เล็กขอโดยเสด็จด้วยเหตุผลเดียวกัน “จะตายหรือจะอยู่หาสำคัญไม่ หากรอดก็จักอยู่ด้วยกักตึงทูลกระหม่อมพ่อ หากตายก็จักขอเกิดใหม่บนแผ่นดินนี้ เกิดมาสนองพระเดชพระคุณเป็นลูกสมเด็จแม่อีกครั้งหนึ่ง” ทูลด้วยสุรเสียงมั่นคง แสดงถึงพระอัธยาศัยที่แน่วแน่คล้ายคลึงกัน (น.๑๘๓) เหตุการณ์นี้ทำให้พระราชนัดดาใจและจับใจอย่างลึกซึ้ง น้ำตาไหลรินสะอื้นเหมือนจะขาดใจ ผู้อ่านทั้งหลายย่อมสะเทือนใจและจับใจด้วยเช่นกัน

บทบาทของสมเด็จพระสุริโยทัยมีความยิ่งใหญ่และสลักสำคัญมากกว่าที่พระราชพงศาวดารบันทึกลงไว้เสียอีก ด้วยรายละเอียดเบื้องหลังประวัติศาสตร์ที่ปวินท์ประจักษ์ด้วยตนเอง (น.๗๔) ว่านี่แหละคือบุคคลผู้กล้า ผู้เสียสละ ... ผู้ที่เกิดมาเพื่อพระราชอาณาจักรอย่างแท้จริง (น.๑๘๙) และที่พจนานุกรมรู้สึกว่าพระนาง “เป็นคนที่ยิ่งใหญ่อย่างน่าอัศจรรย์” ต้องใช้คำว่า “A good monarch is kind, but a great one is devoted.” ซึ่งปวินท์เห็นด้วยว่า “กษัตริย์ที่ดีทรงพระเมตตาต่อพระราชอาณาจักร แต่พระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ทรงเสียสละอุทิศพระองค์เพื่อแผ่นดิน” (น. ๒๒๕ - ๒๒๖)

คุณค่าของวรรณกรรมและคุณค่าประวัติศาสตร์ชาติไทย

เคยมีประเด็นวิจารณ์ว่า ประวัติศาสตร์ของเรอบางเรื่องเขียนอย่างนิยาย และนวนิยายบางเรื่องเขียนอย่างเป็นประวัติศาสตร์นั้น อาจเป็นเพราะสังคมไทยไม่ใช่สังคมที่มีการบันทึกข้อมูลเรื่องราว หรือเก็บรวบรวมหลักฐานอย่างมีระบบ เราจึงขาดหลักฐานทางประวัติศาสตร์หรืองานบันทึกที่เป็นกลางเชื่อถือได้ บางเรื่องเป็นนิทานนิยายปรัมปราที่นักประวัติศาสตร์ต้องชำระตีความกัน ตำนานบางเรื่องก็มีอิทธิฤทธิ์เกินจริงมีอิทธิปาฏิหาริย์เหลือเชื่อ ส่วนนิยายหรือนวนิยายบางเรื่องก็มีกลวิธีการนำเสนอราวกับเป็นเรื่องจริง บางเรื่อง เช่น *ผู้ชนะสิบทิศ* ของยาขอบ เขียน "ปลอมขึ้น" จนดูเหมือนเป็นพงศาวดารด้วย "อารมณ์ฝัน" เท่านั้น ทำให้สังคมเกิดความสับสนได้ แต่นวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่อง *บารมีพระแม่ป๋อง ปกพันธรณิน* ของแก้วแก้ว เป็นเรื่องที่มีการผสมผสานอย่างแยบยลของเรื่องราวด้วยข้อมูลทางวิชาการของประวัติศาสตร์ไทยยุคอยุธยาตอนต้น เมื่อรวมกับจินตนาการที่ล้าลึก ก็ทำให้เรื่องเกิดความน่าสนใจ น่าติดตามอ่านโดยตลอด มีความสมเหตุสมผลและสมจริงด้วย จึงเป็นการนำประวัติศาสตร์มาเขียนเป็นนวนิยายได้อย่างน่าสนใจ และเป็นนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ที่น่าเชื่อถือ

คุณค่าของนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่องนี้มีหลายประการ

ประการแรก เป็นการกระตุ้นให้เยาวชนหรือผู้อ่านสนใจประวัติศาสตร์ไทยมากขึ้น เรื่องนี้นับว่าเป็นงานวิจัยได้เพราะมีการค้นคว้าที่ทำให้ผู้อ่านทราบอดีตของไทยสมัยอยุธยาตอนต้นก่อนการเสียกรุงครั้งแรก เรื่องราวครอบคลุมหลายด้าน หลายระดับ ได้ทราบเรื่องราวของวัง วัด และบ้าน จุดมุ่งหมายสำคัญคือ พระวีรกรรมอันยิ่งใหญ่ที่ทำให้อยุธยาดำรงเอกราชอยู่ได้ไม่ตกเป็นเมืองขึ้นหรือสูญสลายไปในสงครามครั้งนั้น

เรื่องราวความรู้ทางประวัติศาสตร์ไม่มีวันหยุดนิ่ง มีการค้นพบหลักฐานใหม่อยู่เสมอ แนวคิดก็เปลี่ยนไปตามยุคสมัยด้วย แก้วแก้วค้นคว้าและ "ตีความ" ด้วยการตั้งคำถาม และนำเสนอในแบบของ "นักวรรณคดี" นักเขียนในเชิงสร้างสรรค์ มีการสร้างปมปัญหาโดยการตั้งคำถามค้นหาคำตอบเพื่อคลี่คลายปมนั้นต่อไปได้อย่างน่าติดตามความรู้ด้านประวัติศาสตร์ทำให้ผู้อ่าน "คิดเป็น" พัฒนาไปสู่การ "คิดวิเคราะห์" อธิบายเหตุและผลของเหตุการณ์และปรากฏการณ์ในอดีตซึ่งส่งผลกระทบต่อปัจจุบัน หรือในทางกลับกัน สังคมการเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่เราเป็นอยู่ในปัจจุบันล้วนมีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ทั้งสิ้น ผู้อ่านหลายคนโดยเฉพาะเยาวชนเมื่ออ่านนวนิยายเรื่องนี้แล้ว จะสนใจอ่านประวัติศาสตร์ไทยมากขึ้นและอ่านสารคดีที่เกี่ยวข้องเพื่อทำให้

เข้าใจเรื่องราวมากขึ้น แม้ว่าจะเป็นปัญหาแก่ครูอาจารย์วิชาประวัติศาสตร์ในการทำให้ผู้อ่านเข้าใจว่าประวัติศาสตร์เป็นจริงดังในนวนิยาย แต่ก็นับว่าแก้เก้อทำหน้าที่แทนครูอาจารย์วิชาประวัติศาสตร์ในอีกทางหนึ่งโดยการ “จุดไฟไฟรู้” เพื่อ “นำสู่ข้อมูลพื้นฐาน” และเกิด “การวิเคราะห์วิจารณ์” ถกเถียงอภิปรายต่อไป อันเป็นคุณค่าทางปัญญาตนเอง

ประการต่อมา ความแยบยลรังสรรค์งานวรรณศิลป์เรื่องนี้นับเป็น “จินตนิยาย” ที่ผู้เขียนให้ภาพเบื้องหลังเหตุการณ์สำคัญของประวัติศาสตร์ได้อย่างมีชีวิตชีวา มีรสชาติและสีสันที่เราจะหาอ่านไม่ได้จากพงศาวดารหรือจดหมายเหตุใดๆ มีรายละเอียดของเหตุการณ์ภาพการยกทัพออกไปทำสงคราม เป็นสงครามครั้งแรกที่กองทัพพม่ายกมาประชิดกรุงศรีอยุธยา การบรรยายภาพการประจัญบานที่นำตื่นเต้นหวาดหวั่นในการต่อสู้กับข้าศึกที่มีจำนวนมหาศาล การรบเพื่อป้องกันรักษามืองด้วยชีวิต ภาพการกระทำยุทธหัตถีซึ่งเป็นตอนสำคัญของเรื่องก่อให้เกิดความเศร้าสะเทือนใจอย่างมากราวกับผู้อ่านเข้าไปอยู่ในเหตุการณ์นั้นด้วย นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้เสนอภาพการดำเนินชีวิต แสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอยุธยา สภาพภูมิประเทศ และภาพปราสาทราชมนเฑียร พระที่นั่งต่างๆ วัดหลวงที่สวยงามยิ่ง ความเจริญรุ่งเรืองของกรุงศรีอยุธยา นี่เองที่ทำให้อาณาจักรอื่นหมายจะครอบครองทำให้เกิดสงครามขึ้น โดยเฉพาะที่ต่อมากรุงศรีอยุธยาได้เป็นศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์

การวางโครงเรื่องที่แยบยลตามเนื้อหาของประวัติศาสตร์ แก้วแก้วให้ตัวละครในโลกปัจจุบันพลัดหลงเข้าไปในอดีตเป็นการร่นระยะเวลาและเรื่องราวให้กระชับ คือช่วงเวลา ก่อนเกิดศึกสงครามนั้นเพื่อทูลทัดทานมิให้สมเด็จพระสุริยทัยทรงตามเสด็จออกศึก แต่ทรงไตร่ตรองอย่างรอบคอบด้วยเหตุผลมากมายจึงทรงยอมสละพระชนม์ชีพของพระนางป้องกันพระราชสวามี พระโอรส พระธิดา ที่สำคัญคือบ้านเมือง ให้คงดำรงอยู่ไม่สูญสลาย

การที่ตัวละคร ๒ ยุคสมัยได้พบพูดจาปราศรัยกัน ทราบเรื่องราวความเป็นไป ได้ทราบความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ต่างๆ ความคิดอ่านที่มองการณ์ไกล ตระหนักในหน้าที่ของตนต่อสังคม บ้านเมือง สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดความซาบซึ้งประทับใจ และเศร้าสะเทือนใจ โศกสลดอย่างแรงกล้า เมื่อได้รับทราบเรื่องราวและผลกระทบทางจิตใจ ถึง “การเสียเอกราชครั้งที่หนึ่งนี้เป็นความสูญเสียอย่างประมาณค่ามิได้สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้อง” ผู้อ่านจะได้เข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระสุริยทัย และได้ทราบพระราชดำริ

ต่างๆ อย่างรอบคอบ รัดกุมและกว้างไกล ที่ทรงตัดสินพระทัยตามเสด็จออกรบและ “สูญสิ้น” ในที่รบ จึงเป็นการเสียสละเพื่อแผ่นดินโดยแท้

ท่ามกลางความเศร้าสลดของเรื่องราวและเหตุการณ์ภาวะสงครามของบ้านเมือง ผู้เขียนก็มีเรื่องราวความรักของหนุ่มสาวทำให้ผู้อ่านเกิดความชุ่มชื่นใจ ให้เรื่องมีสีสันสดใสขึ้นบ้าง คือพระมหามันตรี เจ้ากรมพระตำรวจ ขุนนางหนุ่มทรงอำนาจผู้เข้มแข็งกล้าหาญในการรบได้พบพิศรา สาวสวยจากโลกปัจจุบันยุคโลกาภิวัตน์ พ.ศ.๒๕๔๐ เธอจึงเป็น “นางในดอกบัว” ของเขาที่ “ใครเล่าจักรัก โดยมีรักเสียแต่แรกเห็น” (น.๑๖๔) แต่เรื่องของความรัก การพลัดพรากจากรักก็เป็นทุกข์ คงมีแต่เรื่องความรักชาติเท่านั้นที่ “ยั่งยืน” เรื่องความรักชาติเสียสละเพื่อชาตินี้ก็ไม่สามารถทำให้เกิดได้ถ้าเราอ่านหนังสือปรัชญาหรือทฤษฎีทางรัฐศาสตร์หรืองานวิจัยวิชาการ แต่แก้ทำได้เพราะสามารถสร้างความรู้สึก นึกคิด อารมณ์และจินตนาการผ่าน “ทางใจ” ไม่ใช่ ผ่าน “ทางสมอง”

ประการสุดท้าย คุณค่าในการปลูกฝังค่านิยมบางด้านโดยอาศัยเนื้อหาทางประวัติศาสตร์เป็นแกนนำ ความรักชาติเสียสละเพื่อชาติและส่วนรวม ตระหนักในวีรกรรมของบรรพบุรุษไทยที่มี “รอยบาทเหยียบแน่นไว้ เทบพื้นทรายสมัย” ต่างสละชีพเพื่อชาติเพื่อพระมหากษัตริย์ได้ อาจทำให้ผู้อ่านคิดทำความดีความงามใจแก่ชาติต่อไป นอกจากนี้ยังมีด้านความเคร่งครัดในพุทธศาสนา วัฒนธรรมประเพณี ธรรมเนียมปฏิบัติในราชสำนักตามโบราณราชประเพณี และค่านิยมที่พึงประสงค์ของสังคมไทย “ความพอเพียง” ของชีวิตไทย เรียบง่าย และสุขสงบ ชีวิตสมัยอยุธยา (หากมิใช่ยามศึกสงคราม) เป็นชีวิตที่หลายคนถวิลหาอยากหวนกลับไปโน้น

คุณค่าเหล่านี้เป็นคุณค่าของวรรณกรรมซึ่งเป็นจินตนิยายอันเกิดขึ้นจากพงศาวดาร ประวัติศาสตร์ไทยที่มีคุณค่า ทรงความสำคัญ กล่าวได้ว่า **บารมีพระแม่ป้อง ปกพื้นธรณิน** เป็นงานที่ผสมผสานความจริงกับจินตนาการ เป็นงานศิลปะที่ทรงคุณค่าที่ผู้เขียนมอบไว้เป็นสมบัติของแผ่นดิน

ไทยคงเป็นไท เพราะ “บารมีพระแม่ป้อง ปกพื้นธรณิน”

“หากกรุงศรีอยุธยารอดจากข้าศึกได้ ย่อมถือว่าด้วยพระบารมีปกป้องแผ่นดินไว้” (น.๑๔) จากคำพูดของพระมหานาคหลังจากทูลทูลทหานมิให้สมเด็จพระสุริโยทัยตามเสด็จสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรง “ออกคະเนกกำลังข้าศึก” แต่พระนางทรงไต่ตรองอย่าง

รอบคอบและกว้างไกลแล้ว ทรงมีเหตุผลมากมายที่มีอาจหลีกเลี่ยงผันผ่อนให้ร้ายกลายเป็นดี เพราะหากกรุงศรีอยุธยาสูญเสียพระมหากษัตริย์ก็เท่ากับสูญเสียเอกราชด้วย

“ข้ามิยอมผันแปรชะตากรรมของข้า – อันจะก่อผลดีภายภาคหน้าแก่ผืนแผ่นดินนี้ –
ให้กลับกลายเป็นว่า ข้าเพียงผู้เดียวรอด แต่แผ่นดินของข้าอาจสูญสิ้นลงไป”
(น.๑๘๔)

การรบครั้งนั้นเป็นการรบแบบ “การก้าวออกไปรบ” ไม่ใช่การตั้งรับในพระนครป้องกันตัว เมื่อมีข่าวพ่ายกทัพเข้ามาด้วยกำลังมหาศาล อยุธยาก็ใช้วิธีตั้งทัพเล็กตามหัวเมืองรายทางเพื่อทอนกำลังก่อนถึงก่อนถึงอยุธยา สมเด็จพระมหาจักรพรรดิผู้เป็นจอมทัพจึงทรงยกทัพหลวงออกไปต้านกำลังข้าศึก สมเด็จพระสุริโยทัยได้ปลอมพระองค์เป็นชายแต่งกายเยี่ยงอุปราชาตามเสด็จออกรบด้วย การรบแบบยุทธหัตถีเป็นการรบที่อันตรายที่สุดและเสี่ยงที่สุดของกษัตริย์ ต้องใช้ฝีมือและกำลังกาย ใช้ไหวพริบเฉพาหน้า และยังต้องบังคับช้างได้อย่างชำนาญด้วย ความเป็นความตายเกิดขึ้นได้ในพริบตาเดียวไพร่พลจะเข้ามาช่วยไม่ได้ เมื่อพระมหาจักรพรรดิทรงเพลิงปล้ำแก่พระเจ้าแปร สมเด็จพระสุริโยทัยจึงต้องไสช้างเข้าขวางทั้งที่ทรงทราบว่าเป็นการเสี่ยงมาก และไม่ทรงมีโอกาสป้องกันพระองค์เองเลย พระนางได้ทรงป้องกันกษัตริย์ให้ปลอดภัยให้รอดพ้นอันตรายและอยุธยาไม่เสียกรุงตั้งแต่นั้น

การที่ทรงออกศึกพร้อมกันทั้งพ่อแม่และลูกไม่ทิ้งกันและในความเป็นแม่ที่ดีและเมียที่ดีย่อมสามารถสละชีวิตเพื่อลูกและสามีได้ แต่ความรักอันใดก็ไม่ยิ่งใหญ่กว่าความรักแผ่นดิน ทรงเกิดชาติติดยมานะในฐานะ “แม่ของแผ่นดิน” ด้วยทรงยอมสูญสิ้นแต่ผู้เดียวเพื่อให้แผ่นดินไทยดำรงอยู่

การสิ้นพระชนม์ในสงครามจึงไม่ใช่อุบัติเหตุ แต่เป็นการยอมเสียสละด้วยความกล้าหาญ เด็ดเดี่ยว แน่วแน่และมุ่งมั่นตามพระราชปณิธานและชาติติดยมานะเท่าที่สตรีสูงศักดิ์ที่สุดแผ่นดินจะพึงเสียสละได้เพื่อปกป้องคุ้มกันภยันตรายไม่ให้แผ้วพานพระมหากษัตริย์ผู้เป็นหัวใจของอาณาจักร และเท่าที่ผู้หญิงหนึ่งผู้เป็น “เมีย” และ “แม่” ที่ใช้ชีวิตของตนปกป้องบุคคลผู้เป็นที่รักคือสามีและลูก แต่ที่สำคัญ พระนางเป็น “พระแม่เมือง” เป็น “แม่ของแผ่นดิน” ที่ยอมสละชีพเป็นชาติพลี เพื่อผืนแผ่นดินไทย

สมเด็จพระสุริโยทัยเป็นนางกษัตริย์ผู้เดียวของกรุงศรีอยุธยาที่ทรงออกศึก และสิ้นพระชนม์ในสนามรบ นับเป็นนางกษัตริย์องค์เดียวในโลกก็ว่าได้ที่มีวีรกรรมเพื่อปกป้อง

ราชอาณาจักร จึงเป็นวีรกรรมที่ยิ่งใหญ่ครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ที่ทำให้ “ไทยคงเป็นไท” ได้จนทุกวันนี้

ไม่เพียงแต่เป็น “นางกษัตริย์” ที่ดีมีพระเมตตาต่อพระราชอาณาจักร แต่เป็น “นางกษัตริย์” ที่ยิ่งใหญ่ทรงเสียสละอุทิศพระองค์เพื่อแผ่นดิน อย่างแท้จริง

ยามอยุธยาเสด็จ

ศึกณรงค์

พญามานยกทัพทรง

มहिทธิพร้อม

บ่ ไค้นเสด็จตรงองค์

จักพรรดิ ได้นา

บารมีพระแม่ป้อง

ปกพื้นธรณิน

“จินตนิยาย” เรื่องนี้ดังงามประดุจ “แก้วมณี” น้ำงามของ “แก้วเก้า” ผู้เขียน มีความสุขใจและภูมิใจที่ “สร้างสรรค์” งานศิลปกรรมนี้สำเร็จ เราผู้อ่านก็ย่อมมีความสุขที่ได้ “เสพสาร” และภูมิใจในพระวีรกรรมที่เป็นประวัติศาสตร์ตอนสำคัญของชาติของเรา นวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่องนี้จึงเป็น “สมบัติ” ของแผ่นดิน อันทรงคุณค่าและควรค่า แก่ความภูมิใจของคนไทย

บรรณานุกรม

แก้วเก้า [คุณหญิงวินิตา ดิถียนต์]. บารมีพระแม่ป้อง ปกพื้นธรณิน. กรุงเทพฯ: เพื่อนดี, ๒๕๕๕.

“ท่านผู้หญิงมณฑินี มงคลนาวิน กับหนังสือ บารมีพระแม่ป้อง ปกพื้นธรณิน ในความทรงจำ.” คอลัมน์

ถนนสาย วิ.ไอ.พี. สกุลไทย, ๔๘ : ๒๕๐๓ (๘ ตุลาคม ๒๕๕๕), ๗๓.

บาทหยัน อิมล้าภญา. “สงครามคราวสมเด็จพระสุริโยทัยขาดคอช้างใน ผู้ชนะสิบทิศ ของ “ยาขอบ”.”

ภาษาและวรรณกรรมไม่เคยตาย รวมบทความวิชาการภาษาและวรรณกรรมสาร ภาค

วิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. กรุงเทพฯ: บริษัทแซฟไฟร์พริ้นติ้ง

จำกัด, ๒๕๕๖. หน้า ๑๒๐-๑๕๑.

พจมาน พงษ์ไพบูลย์. “วันแห่งความทรงจำ แนะนำหนังสือ บารมีพระแม่ป้อง ปกพื้นธรณิน.” คอลัมน์

รายงานวรรณกรรม สกุลไทย ๔๘ : ๒๕๐๓ (๘ ตุลาคม ๒๕๕๕), ๓๐-๓๒, ๑๐๕.

พวงแก้ว ลภีรัตนกุล. “บารมีพระแม่ป้อง ปกพื้นธรณิน” คอลัมน์รายงานเชิงวรรณกรรม สกุลไทย ๔๙ :

๒๕๕๓ (๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๖), ๔๐-๔๑.

ไพลิน รุ่งรัตน์ [ชัมัยกร แสงกระจ่าง]. “ก่อนจะมาเป็น บารมีพระแม่ป้อง ปกพื้นธรณิน ของ ‘แก้วเก้า’”

สกุลไทย ๔๘ : ๒๕๕๘ (๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๔), ๓๔-๓๖.

ยุรฉัตร บุญสนิท. “นวนิยายเหนือธรรมชาติของ ‘แก้วเก้า’.” ภาษาและหนังสือ ฉบับนวนิยายไทย ๑๙ : ๒ (ตุลาคม ๒๕๒๙-มีนาคม ๒๕๓๐), ๗๕-๘๕.

วินิตา ดิถียนต์. “คุณค่าของงานนวนิยายอิงประวัติศาสตร์.” เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ เรื่อง “แรงดึงดูดอดีตและแรงรุกของอนาคตในวรรณกรรม การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมไทยและอินเดีย” จัดโดยศูนย์อินเดียศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ ๒๙-๓๐ มกราคม ๒๕๓๙. (เอกสารอัดสำเนา)

อุษณี ธงไชย. “ความรู้พื้นฐานประวัติศาสตร์อยุธยา,” ใน ประวัติศาสตร์ไทยจะเรียนจะสอนกันอย่างไร คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนประวัติศาสตร์ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษา, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา, ๒๕๔๓. หน้า ๑๔๑-๑๔๕.

สำนักหอสมุด